

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/339313771>

Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Şiir-Hikâye Türü

Article · September 2019

CITATIONS
0

READS
86

1 author:

Mehmet Güneş

Marmara University

63 PUBLICATIONS 20 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

..... [View project](#)

Suç ve Ceza-Reis Bey [View project](#)

güz-kış / 2019

sayı: 9-10

bûtimar

Fiyat: 15 tl

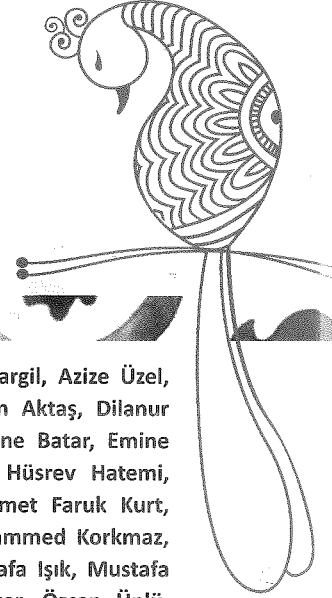
“çayırkuşundan bir şarkı”

DOSYA: Hikâye

Güray Süngü ile Söyleşi:

“Yazmak beni olmak istediğim
kişiye yaklaşıyor.”

Abdullah Kasay, Ahmet Cüneyt Issı, Ali Karahan, Ali Küçük, Ayşe Sonuvargil, Azize Üzel, Bahtiyar Aslan, Betül Ünlü, Bilal Can, Bülent Tokgöz, Büşra Çelik, Cihan Aktaş, Dilanur Demir, Dursun Ali Tökel, Elif Kılıç, Elif Sönmezışık, Emin Gürdamur, Emine Batar, Emine Kazan, Fatma Barbarosoğlu, Fikri Kula, Güray Süngü, Hasan Mustafa, Hüsrev Hatemi, İhsan Kabil, Kamil Eşfak Berki, Mahmut Bıyıklı, Mahmut Coşkun, Mehmet Faruk Kurt, Mehmet Güneş, Mehmet Narlı, Meliha Kübra Samast, Mikail Çelik, Muhammed Korkmaz, Muharrem Turgut, Mustafa Başpınar, Mustafa Çiftci, Mustafa Dere, Mustafa Işık, Mustafa Özçelik, Mustafa Söğüt, Mustafa Uçurum, Müştehir Karakaya, Onur Uzer, Özcan Ünlü, Özlem Göktaş, Recep Kayalı, Recep Seyhan, Selvigül Kandoğmuş Şahin, Serdar Köse, Serkan Üstüner, Şaban Sağlık, Şeyma Subaşı, Ufuk Sarıtaş, Yıldız Ramazanoğlu, Zeki Altın

Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Şiir-Hikâye Türü

MEHMET GÜNEŞ

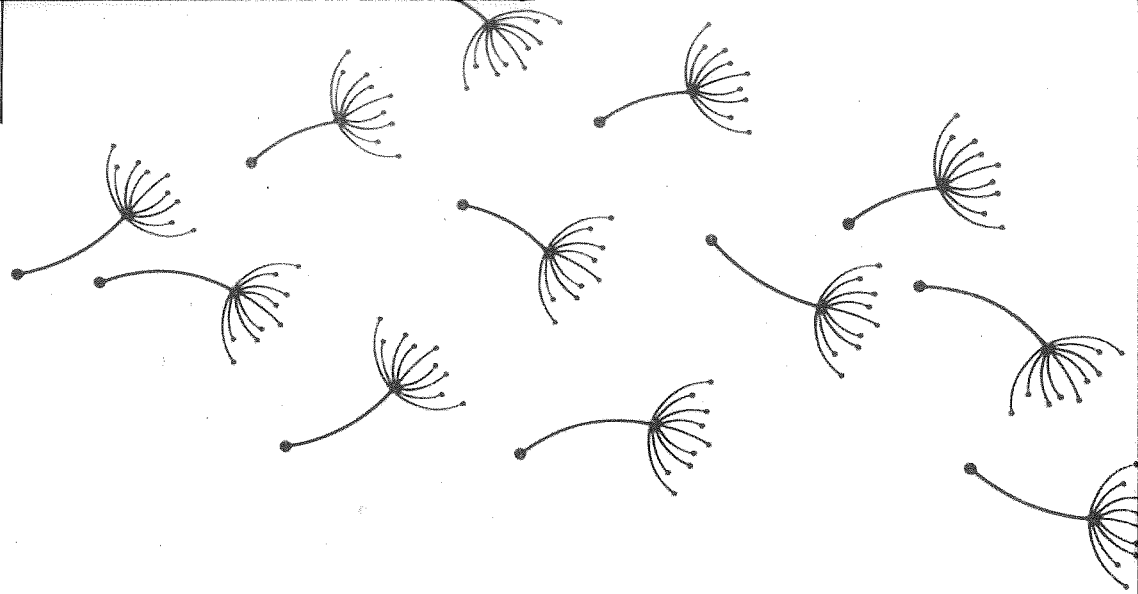
Şiirde hikâye izleri söz konusu edildiğinde ya da şiir ile hikâye arasındaki ilişkiden söz edildiğinde ilk akla gelen “manzum hikâye” türüdür.¹ Manzum hikâye her ne kadar şiirle nesrin ortak ürünü olsa da bu türde asıl amaç hikâye anlatmaktır. Nesir diliyle değil de şiir diliyle hikâye anlatmayı tercih eden şairler, hikâyelerini daha etkili kılmak için şiirin imkânlarından yararlanırlar.² Bir tür olarak manzum hikâye, Türk Edebiyatında her ne kadar Servet-i Fünun döneminde yaygınlaşsa da şiir diliyle hikâye anlatma sanatı oldukça eskidir. Batı edebiyatındaki epik ve romanslar, Doğu/Türk edebiyatındaki destan, halk hikâyeleri manzum-mensur karışık yazıldıkları gibi, olay anlatımında manzum ifadeye geniş yer verilmiştir. Doğu edebiyatında olay anlatımını esas alan mesneviler tamamen manzum metindir, tabii ki bu metinlerde anlatılan olayın ilginçliği ya da özgün biçimde kullanılmasından çok şiirsel bir anlatımı öncelikle söz konusudur. Yine belirtmek gerekir ki daha antik dönemden Shakespeare’e, hatta bugüne çoğu tiyatro metni dikkatle incelendiğinde şiirsel anlatımın öne çıktığı görülür.

Servet-i Fünun döneminin en önemli ve önde gelen şairi Tevfik Fikret, manzum hikâyeye özgün örnekler yazdığı gibi onun “saf şiir” olarak nitelendirilmeye uygun bazı şiirlerinde de hikâye izleri dikkati çeker. Yine Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatının önde gelen şairi, manzum hikâyenin özgün örneklerini yazan Mehmet Âkif’in birçok şiirinde de hikâye izleri belirgin biçimde görülür. Behçet Necatigil “Küfe” örneğinden hareketle Mehmet Âkif’in eserlerini manzum hikâye olarak kabul ederken “Balıkçılar”dan hareketle ise Tevfik Fikret’in bu tarz eserlerini “şiir-hikâye” olarak adlandırır.³ Fikret’in manzum hikâyelerinde, Âkif’ininkilerle karşılaştırıldığında şiirsel unsurların hikâyeden daha çok öne çıktığı bir gerçek olmakla birlikte her iki şairin bu türdeki metinleri ara-

1 Manzum hikâye hakkında müstakil çalışma için bkz. Mehmet Güneş, *Servet-i Fünun’dan Cumhuriyet’e Türk Edebiyatında Manzum Hikâye*, Hece Yayınları, Ankara 2018.

2 Şaban Sağlık (2001): “Şiirin Kapsam Alanındaki Kardeş Sanat: Öykü, Öykünün Şiirdeki Macerası”, *Hece (Türk Şiiri Özel Sayısı)*, S. 53-54-55, Mayıs-Haziran-Temmuz 2001, s. 358.

3 Behçet Necatigil, “Şiirimizde Hikâye”, *Düzyazılar 2*, YKY, İstanbul 1983, s. 185-186.

sında şiirsellik bağlamında çok keskin bir fark yoktur. Nitekim Fazıl Gökçek de Necatigil'in bu yöndeki görüşlerini isabetli görmez; "şiiriyet" bakımından Fikret'in "Balıkçılar"ının Âkif'in "Küfe"sinden "çok farklı olmadığına dikkat çeker.⁴ Hem Fikret'in hem de Âkif'in olay anlatımını esas alan manzum metinleri şiir-hikâyeye değil manzum hikâyeye örnekler. Aynı ya da yakında dönemlerde Ali Ekrem Bolayır, Celal Sâhir Erozan, Orhon Seyfi Orhon, Ziya Gökalt vb. şairler manzum hikâyeye örnek metinler yazmışlardır.

Cumhuriyet Devri Türk şiirinde manzum hikâyeye yerini yavaş yavaş "şiir-hikâyeye" bırakır. Şiir-hikâyeler, manzum hikâyelerle karşılaştırıldığında bu metinlerde biçim ve içerikte daha özcü/minimalist bir ifade dikkati çeker. Mısralarla yine bir durum ya da olay(lar)ın aktarıldığı bu metinlerde şiirselliğin, imge ve simgelerin daha çok öne çıktığı görülür. Şiir-hikâyelerde estetik gaye ön planda olup az sözle yoğun anlatım hedeflenmektedir. Didaktik söylemden olabildiğince uzak olan bu metinler çoğunlukla bireysel içeriklidirler.

Yahya Kemal'in "Mehlika Sultan" ve "Nazar" şiirleri, şiir-hikâyeye örneğidirler. Her iki metinde de şiirsel bir anlatımın öne çıkmasına karşın olay aktarımı olduğu da bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda "Mehlika Sultan" şiirine bakıldığında Yedi Gencin Mehlika Sultan'a âşık oluş süreci, aşkları uğrunda hedeflerini belirleyişleri ve yola çıkışları, mutsuz sonla

biten aşk hikâyesi masal ya da halk hikâyelerini andırır. Sözüün burasında şiirin ilk ve son dörtlüğünü aktarmak gerekir:

"Mehlika Sultan'a âşık yedi genç
Gece şehrin kapısından çıktı;
Mehlika Sultan'a âşık yedi genç
Kara sevdalı birer âşıktı.

(...)

Mehlika Sultan'a âşık yedi genç
Seneler geçti, henüz gelmediler;
Mehlika Sultan'a âşık yedi genç;
Oradan gelmeyecekmiş dediler!""⁵

Bu dörtlüklerle bir aşk hikâyesi çerçeveye alınır. Büyük umut ve hayallerle başlayan bu aşk hikâyesi ne yazık ki mutsuz sonlanır. Yine fantastik hikâyeleri ya da masalları andıran "Nazar" da şiir-hikâyeye örnek oluşturur. Bu şiir-hikâyede de aynı on dördünün/dolunayın Leyla adlı güzel bir kızın ensesini öpmesi sonrasında gerçekleşen hazin son konu edilir. Bu hazin sonun halk tarafından yorumlanması antik tiyatrolarda çoğunlukla koronun dilinden ifade edilen sondeyişleri de hatırlatır:

"Nice günler bu şâmetli ölüm,
Oldu çok kimseye bir gizli düğüm;
Nice günler bakarak dalgalara,
Dediler: 'Uğradı Leyla nazara!'"⁶

Şiirlerdeki "dedi", "dediler" vb. ifadeler ya da dolaylı diyaloglar da göstermektedir ki her iki şiir-hikâyenin kurgulanışı Şark hikâyeye ya da

⁴ Fazıl Gökçek, *Mehmet Akif'in Şiir Dünyası*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 287.

⁵ Yahya Kemal, *Kendi Gökkubemiz*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2017, s. 70-71.

⁶ *Kendi Gökkubemiz*, s. 90.

Türk halk şiiri geleneğiyle benzerlik gösterir. Sabahattin Ali'nin "Öksüz Kız Masalı" şiiri de söyleyiş ve konu bakımından "Nazar" şiiriyle benzerlik göstermekte olup yine şiir-hikâyeye örnek oluşturur. Eski Türklerdeki aşk esatirlerinden alındığı şeklinde not düşülen bu şiir-hikâyede oldukça soğuk bir kış gününde bakracıyla su almaya giden öksüz kız ile onun trajik durumunu görüp acıyan ay arasında söyleşi gerçekleşir:

Çıldırдың mı kız?
Niçin yapıyalız
Çıktın dışarı?
Görmedin mi sen?
Dışarda esen
Deli rüzgârı
(...)
Ay, sorma benden,
Bilmiyorum ben
Bu nasıl şeydir...
Yalnız derdim çok,
Bir sevincim yok,
Anam üveydir...⁷

Kızın acıklı hâline acıyan ay, onu göğe yüksetip yanına alır. Konu bakımından tamamen fantastik öyküye örnek oluşturan bu şiir-hikâyeye, o günden sonra ayın çehresi/görünümünün, kızın değişen haline göre biçimlendiği şeklinde şairane yorumla bitirilir.

Faruk Nafiz'in başta "Han Duvarları" olmak üzere "Ali", "Kız Hüseyin'i Vurdular" şiirleri de hikâyeye anlatan şiirler ya da şiir-hikâyeye örnekleridirler. Faruk Nafiz'in 1922 yılı Mart ayında Kayseri'ye giderken yaptığı üç günlük zorlu yolculuğu konu alan⁸ "Han Duvarları" konusu bakımından yolculuk hikâyesine de örnek oluşturur. Biyografik okuma yöntemiyle incelenmeye çok müsait olan bu şiir-hikâyede şair özne uzun yolculuk sürecini, o zaman dilimindeki deneyimlerini hikâyeleştirir. Bu yolculuk öylesine zorlu olur ki şair "Aradan yıllar geçti, işte o günden beri/ Ne zaman

yolda bir han rastlasam irkilirim."⁹ diyecek kadar bu yolculuğun tesirinde kalmıştır. "Ali" şiir-hikâyesinde uzun yıllardır tanışıp birlikte büyüdükleri sevgilisinin kendisine ihanet edip başka biriyle kaçmasını kabullenemeyen Ali, onların peşine düşer. Sevdiğini başkasıyla birlikte oldukça samimi biçimde gören Ali, ihaneti onuruna yediremez; onları değil de kendisini vurur:

"Görünce uzanmış yâr kucağına,
Boynunu dolamış zülfü bağına,
Kurşunu kahpeye atacağına
Kendine çevirdin... Aman, be Ali!"¹⁰

Şair özne ihanete uğrayan Ali'ye acıdığını hissettirir. Şiir-hikâyenin hikâyenin sürprizli bitişi, o devrin ünlü yazarları olan Ömer Seyfettin ile Refik Halid Karay'ın hikâyelerini hatırlatır.¹¹ Faruk Nafiz'in "Kız Hüseyin'i Vurdular" şiiri de şiir-hikâyeye olarak nitelendirilmeye uygundur.

Necip Fazıl'ın "Kaldırımlar" şiir(ler)i şiir-hikâyeye örnek oluşturur. Modern büyük bir şehrin ortasında yalnız dolaşan şair özne monolog hâlinde, hissettiği korku ve vehimleri aktarır:

"Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında;
Yürüyorum arkama bakmadan yürüyorum.
Yolumun karanlığa karışan noktasında,
Sanki beni bekleyen bir hayâl görüyorum."¹²

"Kaldırımlar" şiirinde şiirsellik olabildiğince ön planda olup hikâyeye özgü anlatım çok sınırlıdır. "Kaldırımlar" bu yönüyle psikolojik tahlillerin yoğunluğu oluşturup olay anlatımının ikincil öneme sahip olduğu modernist hikâyelere benzer.

Nazım Hikmet'in "Salkım Söğüt"ü de şi-

9 Faruk Nafiz Çamlıbel, *Han Duvarları*, MEB Yayınları, İstanbul 1969, s. 8.

10 Faruk Nafiz Çamlıbel, *Han Duvarları*, MEB Yayınları, İstanbul 1969, s. 18.

11 Mehmet Kaplan, "Cumhuriyet Devrinde Memleket Şiirleri ve Faruk Nafiz Çamlıbel", *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2*, Dergah Yayınları, İstanbul 1994, s. 305.

12 Necip Fazıl, Çile, Büyükdöğü Yayınları, İstanbul 1994, s. 154.

7 Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul 2014, s. 111-112.

8 Selim Somuncu, *Sesini Arayan Şair Faruk Nafiz Çamlıbel Hayatı-Sanatı-Şiirinin Kaynakları*, Kriter Yayınevi, İstanbul 2019, s. 17.

ir-hikâyeye örnektir. Sinematografik unsurların ve resme özgü anlatımın dikkati çektiği bu şiir-hikâyeden hareketle, minimalist bir sinema filmi çekilebileceği gibi, bir tablo da çizilebilir. Çarpışma esnasında ordu mensuplarından birinin vurulduğuna tanık olan şair anlatıcının askerin ölüm anını tasviri, ağır çekim uygulamasına benzer:

"Nal sesleri sönüyor perde perde,
Atlılar kayboluyor güneşin battığı yerde!
Atlılar atlılar kızıl atlılar,
Atları rüzgâr kanatlılar!
Atları rüzgâr kanat...
Atları rüzgâr...
Atları...
At...¹³

Bu mısralarla vurulan askerin ölüm anına ait ayrıntılar ve onun ölüm anındaki hisleri oldukça çarpıcı biçimde yansıtılmıştır.

Cumhuriyet Devri Türk Şiirinde şiir-hikâyeye özgün olarak hatırlanması gereken şairlerden biri de Ziya Osman Saba'nın dostu Cahit Sıtkı'ya ilişkin yazdığı "Düşümde" şiiridir. Şiirde Ziya Osman Saba'yı temsil eden şair özne ya da "söyleyici"¹⁴, Cahit Sıtkı ile kendisini "banka gibi bir yer"de aynı serviste çalışırken görür; Cahit düşünde ağlar, onun yaşamadığını hatırlayan şair özne de uyanıktan sonra ağlar:

"Cahit bu, dayanamadı, boynuma atıldı.
Gözyaşlarımı duydum yüzümden bir ara.
O, düşümde ağladı,
Bense uyanıktan sonra."¹⁵

13 Nazım Hikmet, *835 Satır Şiirler 1*, YKY, İstanbul 2002, s. 14-15.

14 Şiirde konuşturulan özne, anlatıcı farklı adlarla ifade edilir, bu kavramlardan biri, aslında en uygun olanı "söyleyici" kavramıdır. Bu kavrama ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Kurt, "Söyleyici" Kavramı ve "Nûrusiyâh" Şiirinden Hareketle Şiir Çözümleme Yöntemlerinde "Söyleyici"nin Tespitinin Şiiri Anlamaya Katkısı". *RumeliDe*, S. 14, 2019, s. 174-182.

15 Ziya Osman Saba, *Cümlemiz*, Can Yayınları, İstanbul 2014, s. 142.

Bu dönemde şiir-hikâyeye olarak bilinen metinlerden biri de Behçet Necatigil'in "Gizli Sevda" şiiridir. Şiirin anlatıcısı/söyleyicisi, arkadaşının yaklaşık yedi sekiz yıl önceki sevgiliyle karşılaşır, onunla sohbet eder. Onun hayatına ilişkin bilgileri de arkadaşına aktarır:

"Seni sordu
Hiç değişmedi, dedim,
Bildığın gibi...
Anlıyordun."¹⁶

Son derece özlü bir anlatımın dikkati çektiği bu şiir-hikâyeye, minimalist hikâyeye/küçük öykülerle benzerlik gösterdiği gibi, oldukça özcu bir dil ve anlatımı esas alması yönüyle kısa film/minimalist sinemayı da andırır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin "Nûrusiyah" şiiri de minimalist sinema ve küçük öyküyü andıran şiir-hikâyeye örneğidir. "Bir vardım/ bir yoktum/ ben doğdum/Selimi sâlisin köşkünde" şeklinde masalsi bir anlatımla başlayan şiirde, şair özne III. Selim devrini merkeze alarak yitik zamana ve atmosferine hasretini dile getirir. Şiir-hikâyeye türü söz konusu edildiğinde Sezai Karakoç'un "Masal" şiirini de hatırlatmak gerekir. Bu şiir-hikâyede Müslüman ya da Türk aydınının Batılılaşma süreci, her biri sembolik anlama sahip yedi oğul üzerinden anlatılır. Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatında şiir-hikâyeye örneklerini çoğaltmak elbette mümkündür. II. Yeni Şairlerinden özellikle Turgut Uyar'ın "Geyikli Gece" ve Edip Cansever'in "Ben Ruhi Bey Nasılım?" şiir-hikâyelerini vurgulamak gerekir.

Sonuç olarak belirtmek gerekir şiir-hikâyeye olarak nitelendirilen bu metinlerde şiirsellik o derece baskındır ki onlar için ayrı bir tür adlandırması yapma gereği hissedilmemiştir. Bu metinler çoğunlukla estetik kaygıyla yazılmış olup didaktizm, hamaset ve kanonik söylemden uzaktırlar. Cumhuriyet Devri Türk şiirinde şiir-hikâyeye örnekleri ya da şiirde hikâyeye izleri hakkında yapılacak olan kapsamlı bir çalışmayla bu konu aydınlatılabilecektir.

16 Behçet Necatigil, *Sevgilerde*, Can Yayınları, İstanbul 2000, s. 81.